

לכבוד הרב פרופ' אברהם שטינברג
בהגיעו לששים עד מאה ועשרים
בברכה
הרב יעקב אריאל

סירוס אשה בעלת כרומוזומים זכריים הרב יעקב אריאל*

ראשי פרקים

- א. (שאלה) מה דין סירוס אשה בעלת כרומוזומים זכריים?
- ב. אשה כזו היא אשה לכל דבר
- ג. מראית העין קובעת להלכה
1. כניסה לבית-הכסא עם תנ"ך המודפס באותיות קטנות מאוד; דגים עם קשקשת הנראית רק בעזרת זכוכית מגדלת
2. בדיקת טריפות הריאה ע"י מכוונת רנטגן; נקודות שחורות על אתרוג הנראות רק בעזרת זכוכית מגדלת; זמני ההלכה לפי המציאות הטבעית
3. פצוע דכא מכח בדיקת רנטגן בלבד
4. העברת זרם חשמלי ללא הפעלת מכשיר
5. נורה חשמלית
6. ריבוע של תפילין; קיום מצוות פריה ורביה בהפריה מלאכותית
7. כינים
8. ארנבת כמעלת גרה
- ד. קביעת מוות אינה תלויה בראיה טבעית
- ה. סירוס אשה
- ו. אברי הולדה גבריים בגופה של אשה
- ז. חשש לפיקוח נפש
- ח. מסקנה

א. מה דין סירוס אשה בעלת כרומוזומים זכריים?

שאלה:

אשה בעלת כרומוזומים של גבר xy , שיש צורך לכרות את הגונדות (=בלוטות הפוריות) שבשחלותיה, האם מותר הדבר?

תשובה:

ראשית כל, עלינו לברר מה מינה של "אשה" זו, האם היא גבר או אשה; כי אם היא אשה סירוסה קל יותר כפי שיתבאר. גם אם נניח שהיא נחשבת לגבר, צ"ע אם סירוס של "גבר" כזה אסור.

ב. אשה כזו היא אשה לכל דבר

לענ"ד אשה זו היא אשה לכל דבר. אין לנו בהלכה אלא שלוש אפשרויות של הגדרת מינו של אדם: איש, אשה ואנדרוגינוס (טומטום) הוא ספק זמני עד שיתברר אם הוא איש או אשה). סימני ההיכר של שלושתם ברורים עפ"י הרמב"ם:

אנדרוגינוס והוא הילוד שיש לו זכרות כזכר ונקבות כנקבה (הל' מילה א ז);

מי שיש לו איברי זכרות ואיברי נקבות הוא הנקרא אנדרוגינוס והוא ספק אם זכר אם נקבה, ואין לו סימן שיוודע בו אם הוא זכר ודאי או נקבה ודאית לעולם (הל' אישות ב כד);
אנדרוגינוס מי שיש לו אברי הזרע הידועים לזכר ולנקבה (פירוש המשניות ביכורים פ"א מ"ה).

כן מצינו בכמה מקומות בש"ס: "טומטום שנקרע". מבואר אפוא שרק קריעת האוטם יכולה לברר לנו את מינו ולא שום סימן אחר. המין נקבע עפ"י אברי ההולדה בלבד.

ואפילו אילוניות, שכל הסימנים מעידים שהיא יותר גבר מאשר אשה, היא בכל זאת נחשבת אשה לכל דבר. ואלו הן סימניה על-פי התוספתא (יבמות פ"י ה"ו; יבמות פ ב):

כל שאין לה דדים, ומתקשה בשעת תשמיש; רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין לה שיפולי מעים כנשים; רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל שקולה עבה ואינה ניכרת בין אשה לאיש.

כל הסימנים מעידים שהיא גבר ולא אשה, ושמה מעיד עליה "אילוניות", וכדברי הגמ' (כתובות יא א): "אילוניות – דוכרנית דלא ילדה". וברש"י (שם לה ב): "אילוניות – שאין לה סימני נערות לעולם ואינה יולדת לשון איל זכר דוכרניתא דלא ילדה". ובכל זאת מי שהכיר בה ונשאה היא אשתו לכל דבר, כמבואר ביבמות יב א (וראה רש"י שם ד"ה כאן שהכיר בה); ומותרת לו גם בחיי אישות ולא חיישינן למשכב זכור (דבר האסור באנדרוגינוס – עיין יבמות פג ב); הוא חייב בכתובתה; היא אסורה על כל העולם כאשת איש; וכל דיני אשה חלים עליה.

ואפילו אשה שאין לה וסת עדיין אינה מוגדרת כאילוניות. וכאמור, גם אם נגדירה ככזו, היא אשה לכל דבר.

ובקידושין לה ב למדו מ"זקנד" – ולא זקן אשתך, שאין בזקנה של אשה איסור השחתה; למרות שלטומאת נגעים אמרו זקן אשה והסריס שהעלו שער – הרי הן כזקן לכל דבריהם. מבואר אפוא שאשה המגדלת זקן (ומשמע אפילו זקן גברי גדול, דבר המעיד כנראה על כרומוזומים זכריים) – דינה כאשה ומותר לה להשחית את זקנה, ורק לענין נגעים דינה הושווה לאיש; ואף זאת בגלל ריבוי מיוחד שהתורה ריבתה לענין זה. כלומר הדבר היחיד הקובע את מין האדם הוא אברי ההולדה החיצונים.

הנה בני"ד, אומנם הבדיקה הגנטית העלתה שהכרומוזומים של האשה הנידונה הם כשל גבר, דהיינו x ו- y , אולם מסיבה כל שהיא היא נולדה עם כל הסימנים של אברי ההולדה של אשה, עד כדי כך שהרופאים מציעים לה לשמש כפונדקאית וללדת ילדים כדרך כל הארץ. אי"כ אין מנוס מאשר לקבוע את מינה כאשה, למרות שמבחינה גנטית היא נחשבת כאיש, כי מה שקובע בהלכה הוא מראית העין, כפי שיוסבר להלן.

וכבר דן במקרה דומה הציץ אליעזר (ח"י"א סי' עח): תינוק שנולד כנקבה אלא שנמצאו גם כמה סימני זכר, ומבחינה גנטית הוברר שהוא זכר, אך יותר נוח לנתחו ולהופכו לנקבה. הוא פסק שהולכים אחר מראית העין, ומותר לנתחו כדי להופכו לנקבה גמורה.

ג. מראית העין קובעת להלכה

ההלכה מתחשבת בעיקר במראית העין. אין לדיין אלא מה שענינו רואות. הכרומוזומים הם סמויים מן העין הבלתי מזוינת, לכן לא הם הקובעים. דוגמא לכך הוא יחס ההלכה לחיידקים (עיין בינת אדם ה"י שחיטה כלל לה מט; ערוה"ש יו"ד סי' פד).

מכאן למדנו שההלכה מבוססת על הראיה הטבעית. ולהן כמה דוגמאות:

1. כניסה לבית-הכסא עם תנ"ך המודפס באותיות קטנות מאוד; דגים עם קשקשת הנראית רק בעזרת זכוכית מגדלת

שו"ת יביע אומר (ח"י"ד יו"ד סי' כ):

ראיתי בשו"ת אבן יקרה (ח"ב סי' לג), שנשאל אם מותר ליכנס לבית הכסא עם תנ"ך שנעשה ע"י צילום פוטוגרפי באותיות קטנות מאד, עד שא"א לקרות בו אלא בעזרת זכוכית מגדלת, והעלה שאין שום קדושה כלל בתנ"ך כזה. אין לזה דין כתב כלל. שאנו אין לנו בכל מקום אלא מה שענינו רואות במראה ולא בחידות.

גם הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת (תנינא קו"א סי' נג) כ', שאין בדיקה בזכוכית מגדלת מעלה ומורידה. וכן מצינו עוד כיוצא בזה בתפארת ישראל (ע"ז פ"ב מ"ו, בועז סק"ג), שהביא שגדול אחד חשב להתיר דגים שאין הקשקשים שלהם נראים לעין אלא ע"י מיקרוסקופ, ואושי עליה כולי עלמא, ונפיק שיפורי דידהו לאיסורא, ונשתקע הדבר ולא יאמר.

2. בדיקת טריפות הריאה ע"י מכונת רנטגן; נקודות שחורות על אתרוג הנראות רק בעזרת זכוכית מגדלת; זמני ההלכה לפי המציאות הטבעית

שו"ת משנה הלכות (ח"א סי' קיד):

אנן שותין חלב בכל יום ואוכלין בשר וסמכין ארוב בהמות כשרות אע"פ שאפשר כהיום לבדוק ע"י מכונת עקסריי (=קרני רנטגן) הבהמות אם אין בהם טריפות הריאה; מפני שהתורה סמכה על הרוב ואין צריך לבדוק יותר ולא אצרכוהו בדיקה כלל לא בידי אדם וכ"ש במכונה עקסריי בלע"ז, ואנן לא נתנה לנו תורה רק לעינינו.

התורה לא ניתנה לנו אלא בלי תחבולות, וכבר כתב המבי"ט הביאו המג"א סי' תרמ"ח סקי"ח כעין זה לענין האתרוגים אי צריך להשתדל למצא עליהם נקודות שחורות וכיוצא בו, דכל שאין נראה לעין לא פסול. ולא ניתנה תורה לרואי בזכוכית מגדלת. ומה נמתקו בזה דברי הגאון פוסק הדור מרן ר' משה פיינשטיין זצ"ל שהביאו בשמו, שהגם שהיה פוסק לכל הדור לפי השעון וכיוצא בו, עוד לעצמו בבוקר היה פותח חלונו ובודק לראות אם הגיע כבר זמן עטיפת טלית; ולעת תפילת נעילה היה מביט החוצה אם החמה עומדת על ראש האילנות; וכן בשאר דברים. כי התורה העידה לנו על קיומה בלי מכשירים וה' נתן חכמה לשכוי להגיד לן דרכי התורה ולהבחין בין יום ובין לילה ולעורר אותנו הכל ע"פ דרך הטבע מה' ית"ש ולא מהמכונות...לא להם נתנה התורה אלא לנו בעלי גוף וחוש וטבע.

3. פצוע דכא מכח בדיקת רנטגן בלבד

שו"ת עטרת פז (חלק ראשון כרך ג אה"ע סי' ב בדין פצוע דכא):

אדם נשוי מזה כעשר שנים ונולדו לו ב' בנים ובת אחת. עיסוקו הוא טכנאי רנטגן שנים רבות. כעת נודע לו ע"י בדיקה רפואית שניזק באשכיו מקרני הרנטגן באופן שאינו יכול להוליד יותר רח"ל, ולכן נפשו לשאול הגיעה אם יש לו דין פצוע דכא שאסור לו לבוא יותר בקהל ועליו להפרד מאשתו.

לדעת החלקת יעקב כל שאין הפעולה ניכרת לעין לא חשיב פצו"ד ומדבריו נראה שזהו חילוק של הגר"י אונטרמן. חילוק זה מבואר כבר להדיא בדברי תורת חסד מלובלין (חאבה"ע סי' לח סוף אות ה) שכתב חילוק זה גבי כוס של עקרון, והיינו דגבי מש"כ לחלק דלא מקרי סריס אדם אלא בששלטה יד אדם ממש באברי ההולדה. ובכוס של עקרון אע"ג שכח המשקה מגיע עד אברי ההולדה, צ"ל שאין ניכר לעין שינוי באברי ההולדה ולהכי שרי. יעו"ש. ומה שצ"ל החלקת יעקב די"ל דהכא הוי שינוי כיון שנראה ע"י מיקרוסקופ, הנה בעלמא קיי"ל דאין לנו אלא מה שענינו רואות וכי הא דכתב בשו"ת אבן יקרה.

ברם הנה הלוס ראיתי בשו"ת תשובות והנהגות להר"מ שטרנבוך (ח"ב חאבה"ע סי' תרפ) שכתב שם אודות אחד שהיה לו פציעה באחד מהאשכים דרק במכונת צילום [כלומר רנטגן] רואים היטב שיש כאן פציעה וגם לדעת הרופא במישמוש היטב ממש דוקא מכיר הפציעה, אבל עדיין לא ברור שזהו כדי גדר פציעה שפסול. ע"ש.

4. העברת זרם חשמלי ללא הפעלת מכשיר

השאלה האמורה מוצאת את ביטויה בהתייחסות להזרמת זרם חשמלי בחוטים, גם כאשר לא נעשית מלאכה, כגון בהפעלת מאוורר חשמלי: הבערה אין כאן; לדעת הבית יצחק יש בהפעלת מכשיר חשמלי משום איסור מוליד, מכיון שהוא יוצר דבר חדש ומפיה מעין רוח חיים במכשיר הדומם; אולם בהעברת זרם בחוטים ללא הפעלת מכשיר אין גם מוליד – אומנם סו"י החוטים מעבירים זרם, ואם אדם יגע

בהם הוא יתחשמל, אלא שזרם זה אינו ניכר לעין¹. לעומת זאת דעת החזו"א שכל סגירת מעגל חשמלי אסורה משום בונה. אולם גם לדעתו, אם אני מבין אותה נכון, בהעברת זרם בלבד, אילו לא הייתה מורגשת כלל, באף אחד מחושינו הטבעיים, לא היה איסור בונה. אך מכיון שאילו אדם היה נוגע בחוט המחושמל היה חש בזרם, לכן גם הידיעה שהזרם זורם בחוטים כמוה כתחושה.

5. נורה חשמלית

הגרש"ז אוירבאך מתייחס בכמה מקומות לנושא זה של דבר הסמוי מן העין. השאלה שהתעוררה עם המצאת הנורה החשמלית הייתה, איזו מלאכה יש בהדלקת נורה כזו? להבה ממש אין כאן; אין התחמצנות המביאה לכילוי של חומר בעירה. (יש הסבורים שאיסור הבערה מותנה בכילוי חומר הבעירה – עיין אב"ן או"ח רלח). היה מי שטען שבנורה חשמלית, החומר כלה, שהרי לכל נורה חשמלית יש קצבת חיים מוגבלת עד שהיא נשרפת. הגרש"ז דוחה טיעון זה. כי כילוי החוט אינו מורגש בעין המוחשית. לדעתו, הדלקת נורה כזו נחשבת בכל זאת כהבערה כי יש בה גחלת של מתכת, למרות שהחומר לא כלה (מנחת שלמה ח"ב סי' יט).

באותה תשובה דן הגרש"ז בנושא אחר: המדענים טוענים שגם בנורה כבויה המחוברת למצבר זורמים כל הזמן אלקטרונים, אלא שאין בכוחם להעלות אור בנורה עד שהאדם מחבר אותה למצבר ע"י המתג. חיבור זה רק מגביר את זרימתם של האלקטרונים ולכן הנורה מאירה, אולם אין כאן הצתה חדשה. לדעתו של הגרש"ז ההגדרה המדעית אינה רלבנטית להלכה; אין לדין אלא מה שענינו רואות. האלקטרונים אינם מורגשים בחושינו, ורק כשהאדם מחבר את המתג הוא חש בעליל שהוא בעצמו הצית את הנורה. (ועי"ש סי' צז אות כז, שנשאל האם מותר להשתיל חומר גנטי מיצור אחד ליצור אחר וליצור ע"י כך משהו שונה. תשובתו היא, שאומנם מדובר בחומר מיקרוסקופי, אך מאחר שאנשים מתעסקים בפועל בחלקיקים אלה ומעבירים אותם ממין אחד לחברו, יש להתייחס אליהם כאל חומרים מוחשיים).

6. ריבוע של תפילין; קיום מצוות פריה ורביה בהפריה מלאכותית

מצינו בהלכות רבות שהתורה התחשבה בצורת קיומן הטבעית ולא בצורה מלאכותית. ע"י למשל בשו"ת ארץ-צבי (סי' יב אות ב) שכתב שאין צורך לרבע את התפילין ע"י מכשיר מדויק ביותר (קליבר). וכמו כן כתב בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ב סי' קמו) שאין צורך להשתמש במיקרוסקופ כדי לבדוק את הריבוע של התפילין. וכל הפוסקים הסתפקו במדידת הריבוע בתפילין עפ"י הכלל הקבוע בש"ס: "כל אמתא בריבוע, אמתא ותרי חומשי באלכסונא", אע"פ שכידוע החשבון המתמטי מדויק יותר עפ"י משפט פיתאגורס. (ע"י משנ"ב וערוה"ש סי' לב סעי' עה, וב"תחומין", ט, עמ' 419-421). ולכן במצוות פריה ורביה התורה לא מצוה אלא בהפריה טבעית ולא בהפריה מלאכותית. (באהלה של תורה ח"א סי' סט ג).

7. כינים

הכינים הוגדרו ע"י חז"ל כבעלי חיים שאינם פרים ולכן אין איסור להורגם בשבת. ר' יצחק למפרונטי (פחד יצחק, ערך 'בהמה') טען, מכיון שכיום ניתן לראות במיקרוסקופ שהכינים פרות ורבות יש צורך להתייחס אליהן כאל בעלי חיים רגילים ולאסור את הריגתן בשבת. ואכן מאז לוואי פסטר ואילך הוכח מעל לכל ספק שאין בריאה ספונטאנית. אך מכיון שכל תהליך ההפריה סמוי מהעין הבלתי מזוינת – יש מקום להשאיר את הגדרת חז"ל ביחס לכינים במקומה.

8. ארנבת כמעלת גרה

הארנבת נחשבת כמעלת גרה, כי כך היא נראית למראית העין, למרות שבבדיקות מדעיות התברר שאינה מעלת גרה באמת (רד"צ הופמן ויקרא יא ו).

¹ הגר"נ לוויין, רבה של רישא, וחתנו של הבית יצחק, הבין את מלאכת מוליד שחידש חותנו הבית יצחק לא בהפעלת המכשיר (שיש בה אולי גרמא), אלא בהעברת הזרם שהיא מולידה דבר חדש בחוטים (כעין סברת החזו"א בדור מאוחר יותר). אלא שכנגד זה הוא טוען טענה זו לדו"ז ר' אלתר שטיגליץ בסוף ספרו הצל"ח החדש. (ספר זה זכה להסכמה ומו"מ בדבריו מאת הרב אברהם מנחם מנדל הלוי שטינברג, סב-סכו של חתן היובל דיין...).

ד. קביעת מוות אינה תלויה בראיה טבעית

לכאורה, יש סתירה לכל מה שכתבנו, ממש"כ האגרות משה (חי"ד ח"ב סי' קמו) במי שבמראית העין נראה כמת, אך בבדיקות אלקטרוניות במוח נמצאו סימני חיים, לדעתו אין לסמוך על מראית העין, אלא על המכשירים האלקטרוניים הרגישים יותר, וז"ל:

ומה שכתר"ה דן להקל באם הרופאים רואים תגובות בעלעקטריק ראדיאגרם לומר שאינו כלום ונחשב מת אם אך הפטיק לנשום, ודימה זה למה שמותרין לאכול תולעים שרואים אותם במיקראסקאפ, מפני שהתורה לא אסרה אלא תולעים ושקצים ורמשים שנראו לעינים. וכן דימה למה שזקנו הגרש"ז ז"ל אמר שאין להתחשב במראות דמים עם מיקראסקאפ, וכן לא ברובע של תפילין ופגימת סכין לשחיטה וכדומה... נראה לע"ד שאינו כן. במי שרואין העלעקטריק ראדיאגרם שיש לו איזה חיות הרי על אופן זה ליכא שוב אפילו רוב לומר שהוא מת, והוא החי ממש אף שאינו נושם, כאיש שהוא שנקבר בהכח מחמת שפסקה נשימתו וחי אח"כ כ"ה שנה, ולכן יהיה אסור לקבוע [את מותו] של איש כזה ואדרבה יהיו מחוייבים להשתדל ברפואות אם אפשר, ומסתבר שגם בשבת.

נלענ"ד לחלק עפ"י מש"כ הרמב"ם (הלי רוצח ב ח):

ההורג את הטריפה אע"פ שאוכל ושותה ומהלך בשוק הרי זה פטור מדיני אדם, וכל אדם בחזקת שלם הוא וההורגו נהרג עד שידוע בודאי שזה טריפה ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה באדם ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר.

חיי אדם נקבעים לפי המקובל ברפואה. לרופאים ניתנה הרשות לרפא, ועל סמך הבנתם המקצועית יש לקבוע אם האדם חי או מת?²

לעומת זאת בהלי שחיטה (י יב) פסק הרמב"ם:

ואין להוסיף על טריפות אלו כלל, שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמים הדורות הראשונים, והסכימו עליהם בבתי דיני ישראל – אפשר שתחיה, ואפי' נודע לנו מדרך הרפואה שאין טופה לחיות. וכן אלו שמנו חכמים ואמרו שהן טריפה, אף על פי שיראה בדרכי הרפואה שבידנו שמקצתן אינן ממיתין ואפשר שתחיה מהן, אין לך אלא מה שמנו חכמים, שנאמר (דברים יז יא): "על פי התורה אשר יורוך".

בהלי טרפות קובעים כללי ההלכה המקובלים, הנקבעים עפ"י מראית העין הטבעית. שאלת הכשרות אומנם תלויה בחיי הבהמה, אולם זו לא שאלה של פיקוח נפש, אלא שאלה הלכתית רגילה. התורה אסרה לאכול טרפה, לא בגלל שהבהמה לא חיה, אלא משום שרצתה לקדש אותנו. העובדה שהבהמה לא יכולה לחיות כשהיא טרפה מהווה רק **סימן** לכשרות, אולם לא **הסיבה** לאיסור. (עיי' צפנת פענח תרומות, השמטות עמ' ס; אג"מ חאה"ע ח"ב סי' ג).

ה. סירוס אשה

לאחר שהנחנו, שהאשה האמורה היא אשה לכל דבר, צ"ע האם מותר לכרות את הגונדות שב"שחלותיה". כריתת שחלות באשה רגילה נחשבת לסירוס. ובשו"ע (אה"ע ה יא) נפסק שעל סירוס אשה אמנם לא חייבים, אך הדבר אסור. רוב הפוסקים פירשו שהאיסור הוא רק מדרבנן. לדעת הגר"א (בביאורו שם סקכ"ה) האיסור הוא עשה מדאורייתא, שנאמר "כי משחתם" (ויקרא כב כה), אלא שאין בהם מלקות כיון שלא נכללו בל"ת ד"לא תעשו" (שם כד).

אולם השאלה היא, האם בכלל יש כאן מעשה סירוס?

א. לדעת המנ"ח (מי רצא אות ד) אין איסור סירוס במי שאינו יכול להוליד. ראייתו משבת (קיא א) – שם משמע שלפי ההו"א שזקן אינו מוליד, אין איסור לסרסו. ובשו"ת ציץ אליעזר (חי"א סי' עח) הסתמך על המנ"ח הנ"ל להתיר ניתוח באברי ההולדה בתינוק שאין לו סיכוי להוליד. אמנם האחרונים דוחים את

² אם כי יש להעיר, שאם השאלה היא לא רפואית-מקצועית אלא מוסרית-משפטית – אין הדבר מסור בידי הרופאים. כגון: חולה הנוטה למות שמצבו אנוש ובלתי הפיך, כל עוד הוא חי לפי הקריטריונים הרפואיים המקובלים – אין לרופא רשות לקצר את חייו בצורה אקטיבית, רק משום שהוא סבור שהחולה חסר סיכוי. זהו שיקול דעת ערכי-מוסרי, וממילא הלכתי ולא רפואי-מדעי.

ראייתו: החזו"א (אבהע"ז סי' יג ד"ה והרשב"א) והגרשז"א (מנחת שלמה ח"ג סי' קג אות י) סוברים, שרק שתיית כוס של עקרין מותרת לזקן ועקר, אך סירוס ממש אסור גם במי שאינו מסוגל להוליד.

מיהו ייתכן שאשה שאינה יכולה ללדת יהיה מותר לסרסה, משום שכל איסור סירוסה הוא רק מדרבנן לרוב הדעות. ואפילו לדעת הגר"א שאיסור סירוסה הוא בעשה, אין איסור סירוסה דומה לסירוס האיש, ואם בלא"ה אינה יכולה ללדת לא נאסר סירוסה.

מצאתי סברא זו בשו"ת אגרות משה (חח"מ ח"ב סי' עג אות ז):

לכן ילפינן אשה מאיש מאחר שהיא נמי מצווה על פו"ר כהאיש, אבל על מה שנאמר חידוש באיש לאסור גם מסרס אחר מסרס שהוא גזה"כ בעלמא לא שייך למילף, וכ"ש דלרבנן שהאשה אינה מצווה על פו"ר דהאיסור סירוס באשה הוא רק איסור מדרבנן שודאי אין לאסור. דבלא טעם לאסור ודאי לא יאסרו. ומאחר שמוכרחין לחתוך את הרחם משום מחלתה ליכא שום איסור לנתח גם את השחלות ואת צנורות הרחם. ואף להגר"א באה"ע סימן ה' ס"ק כ"ח [צ"ל כה] שאיכא איסור דאורייתא גם בנקבה מקרא דמשחתם, מסתברא דההשחתה שנאמר באברי הזרע ולא באברים אחרים הוא משום שנשחת עי"ז ענין הולדת בנים, וכיון שנוטלין ממנה הרחם בשביל סכנה ליכא שום חשיבות ושם השחתה על מה שנשאר השחלות וצנורות הרחם והוי זה כצער וחבלה בשאר אבריה שלטובתה אין לאסור אף למ"ד אסור לחבול בעצמו.

1. אברי הולדה גבריים בגופה של אשה

הנה בני"ד המדובר הוא בגונדות שהרופאים מתקשים בהגדרתן. הן ספק שחלות ספק אשכים. כלומר, אין מדובר בסירוס אברי הולדה ידועים, אלא בניתוח דבר דמוי שחלה או דמוי אשכים, ובעצם אינו אלא גידול בשר מיותר, בן בלי שם. אם נניח שגונדות אלו הם אברי הולדה זכריים, ייתכן שכריתתם תיאסר מהתורה. עי' שו"ת חתם סופר (ח"ג (אה"ע א) סי' ז):

צריכי' להבין איך יליף ר' יהודה ממשחתם בהם למעוטי נקבה וכי קרא בזכרים איירי דנמעט נקבה מבהם? אבל האמת יורה דרכו דקרא בגיד וביצים איירי... כאילו מבואר בקרא בהדי' בשלש איברים הללו לא נעשה בארצנו. ושוב כ' משחתם בהם ולא באחריני באלו איברים ולא באיברי נקבה. אף על גב דמסתרסה ע"י כך מ"מ התורה פרטה בפירוש אלו איברים דוקא ולא אחריני והני נמי לא נאסרו מטעם מניעת הלידה שהרי אפי' מסרס אחר מסרס חייב אלא גז"ה הוא ודוקא בהם ולא באחריני והיינו איברי נקבו'. ולע"ד אנדרוגינוס שיש לו זכרות ונקבות אם מסרס בזכרות שלו לוקה אע"ג דספק נקבה הוא מ"מ חייב, שלא נתמעטה נקבה אלא איברי נקבה אימעטו, אבל איברי זכר הנמצאים בנקבה לוקה עלי'... וה"ה בהיפוך מותר להאנדרוגינוס לסרס איברי נקבה שלו אפי' יבוא אלי' ויאמר שזכר גמור הוא מ"מ איברי' אלו אימעטו.

ונראה לומר, שגם אם נניח שהמדובר באשכים זכריים, אין זה מקומם הקבוע. וגם אם היה מדובר בזכר ודאי לא היה איסור בכריתת אשכים הנמצאים בתוך הגוף, שלא במקומם הקבוע מחוץ לגוף. משום שלא אסרה תורה אלא סירוס אברי הולדה של זכר כשהם במקומם ולא כשהם במקום אחר. עיין נשמת אברהם (אה"ע סי' ה אות ה) בשם הגרשז"א, שביצה שלא ירדה אל האשך מותר לכרותה במקומה בגלל חשש סרטן ואין בכך משום סירוס, משום שאין לה דין ביצה אלא בשר בעלמא. וכן פסק הגר"מ פיינשטין (אג"מ חאה"ע ח"א סי' יב).

ובנשמת אברהם (אה"ע סי' משד אות ג) הביא בשם הגרשז"א, שרק אם אחרי הסירוס יהיה הגבר מסורס הדבר אסור; אולם אם אחרי הסירוס היא תהיה נקבה – אין כאן סירוס כלל. (כנראה סברתו משום באין כאחד, וכמו עוקר חוליה מבור – עיין שבת צט ב; רמב"ם ה"ל שבת יד כ).

2. חשש לפיקוח נפש

נוסף לכל הנ"ל לדעת הרופאים יש כאן חשש לסרטן. אמנם כדי להגדיר זאת כפיקו"נ יש צורך בנתונים סטטיסטיים. מיעוט המצוי מחושב בדרך כלל בשיעור של 10%. אין ספק שבחשש של פיקו"נ יש להתחשב באחוז נמוך יותר. כך אמר לי הגרשז"א. וכן כתב הגר"מ פ (אג"מ חח"מ סי' שם):

וגם הא שעלול להעשות סרטן אף שהוא רק בסך חמשה אחוזים יש להחשיב סכנה להאשה להתיר זה שהוא חשש גדול. ואף אם נימא דאין לעשות מתחלה נתוח בשביל חשש דאחד מעשרים, הוא משום שגם הנתוח בעצמו נמי יש בזה חשש סכנה, אבל באופן זה שהוא בשעת הנתוח ההכרחי דהרחם, שמסתבר שלא נוסף לה אלא הצער בשביל זה לבד שחתכו יותר מעט, וגם אפשר שלא ניתוסף לה שום צער יותר מלחתוך הרחם לבד וכמסתבר כן.

כפי שהבנתי משיחתי עם הגרשז"א, דעתו להתחשב בפיקו"נ גם באחוז נמוך יותר, אם כי לא קבע מהו אחוז זה (במקום אחר ניסינו לחשב את המיעוט המצוי בפיקו"נ כ-0.7%, כי יולדת נחשבת למסוכנת שמחללין עליה את השבת, ואחוז הנשים שמתו בלדתן במקום בו הרפואה לא התקדמה עדיין, ודומה לזו שהיתה בימי חז"ל, הוא 0.7%, והדבר עדיין צ"ע). המקרה שלנו הוא בלא"ה נדיר ביותר, והשאלה אם אפשר להכלילו במסגרת של הסטטיסטיקה של גידולים אחרים מסוגו. ויש בכך גם להקל וגם להחמיר. מיהו הסברה נותנת שכל גידול בשר מיותר באדם עלול לסרטן.

נלענ"ד שגם לשיטת הגר"א האוסר סירוס באשה משום "משחתם", משמעותו של ביטוי זה דומה לאיסור "בל תשחית" ודון מינה ואוקי באתרה, שרק כאשר הדבר נעשה למטרות השחתה, כלומר לסרס אשה שלא תלד, הוא זה שאסור, אך כאשר הדבר נעשה מתוך הכרח גדול, אע"פ שאינו פיקו"נ, יתכן שהוא מותר.

ח. מסקנה

- א. מכיון שלפי מראית העין המדובר באשה – דינה כנקבה לכל דבר.
- ב. גם אם נניח שדינה כגבר, מכיון שאין מדובר במקום הקבוע לאברי הולדה של הגבר אין לאסור את הסירוס.
- ג. איסור סירוס באשה קל מאיסור סירוס בגבר, משום שבאשה האיסור רק מדרבנן. ואפילו אם נניח שהאיסור באשה הוא מהתורה – במקום שאין השחתה מותר.
- ד. מכיון שאשה זו אינה מסוגלת ללדת אין איסור לסרסה.
- ה. אם יש חשש לסרטן הסירוס מותר בכל מקרה.